

Biobased bouwen in de praktijk

Sjoerd Klijn Velderman, Building Balance

Praktijkervaringen ASVZ

Martien Bosboom

EVZ CO2-routekaart Roadshow - deelsessie

3 november 2025

Introductie

- Sjoerd Klijn Velderman

Biobased in de praktijk

Ministerie van Volkshuisvesting en
Ruimtelijke Ordening

Nationale Aanpak Biobased Bouwen

Een Rijksprogramma

3 November 2025

Focus van de NABB

Focus

- Focus op teelt, verwerking en toepassing van vezelgewassen (in de bouw)
- Zowel in de woning- en utiliteitsbouw als de infrasector

Beoogd resultaat

- Realisatie van een volwassen markt voor biograndstoffen in Nederland, die worden toegepast in de bouw

→ Doel

Bijdragen aan nationale doelstellingen op gebied van CO₂-reductie, stikstofreductie, circulaire economie, natuur- en biodiversiteitsherstel en ruimtelijke kwaliteit

→ Resultaat

Een volwassen markt voor de teelt, verwerking en toepassing van biograndstoffen uit Nederland, die worden toegepast in gebouwen en bouwwerken

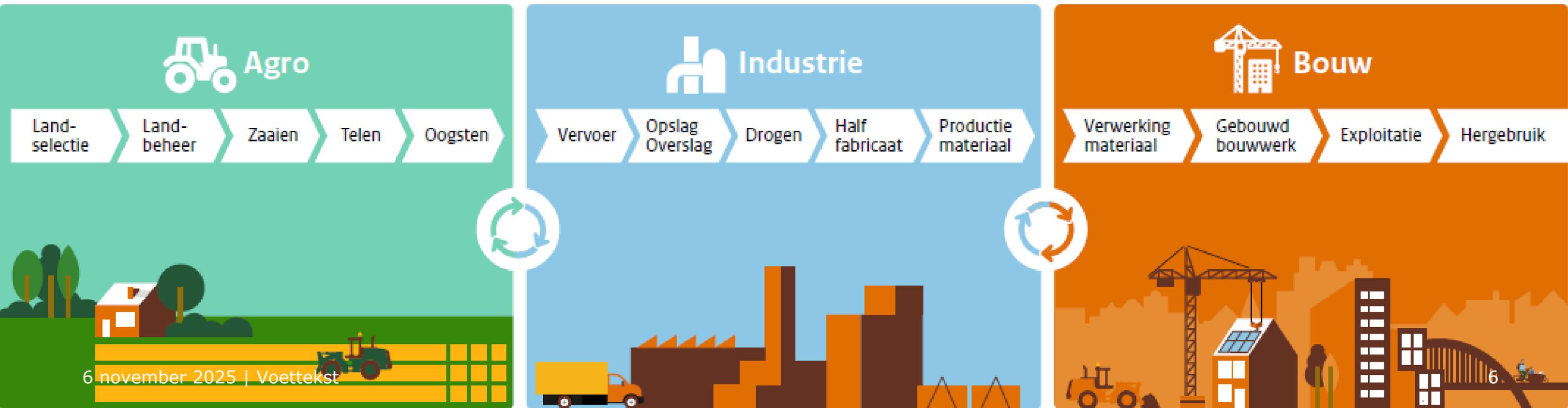
→ Focus

Productie van (Nederlandse) biobased bouwmaterialen voor de toepassing in woningen en utiliteitsgebouwen (nieuwbouw en renovatie) en de grond-, weg- en waterbouw

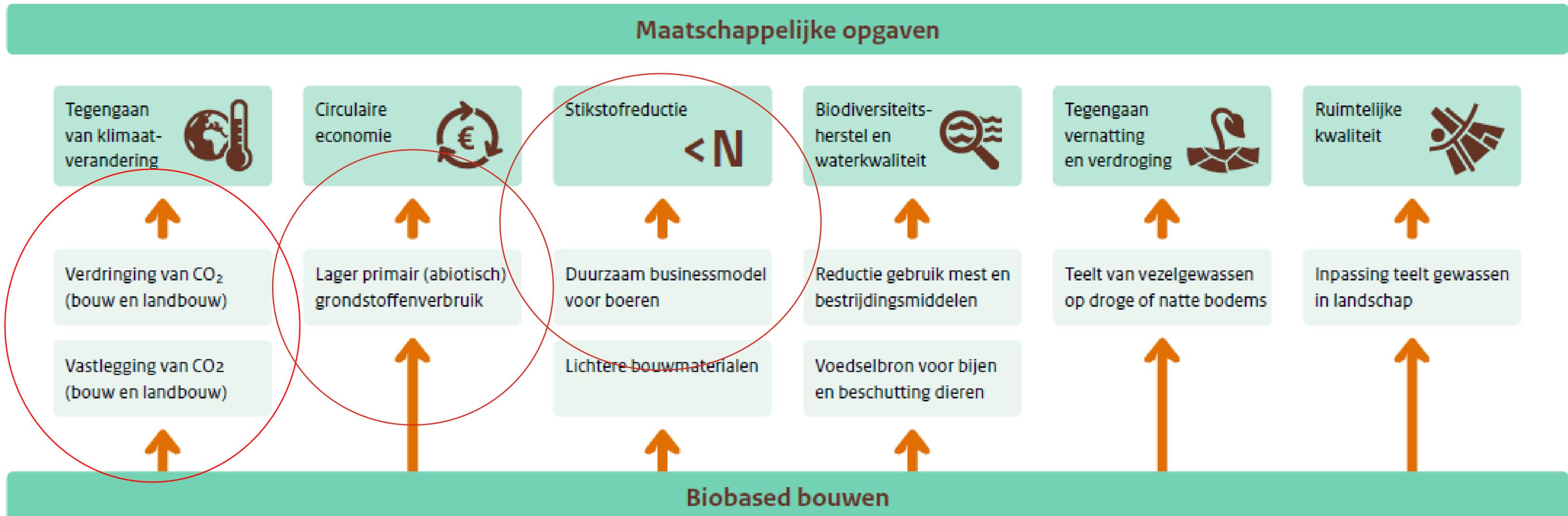

De biobased keten

Het overkoepelende doel

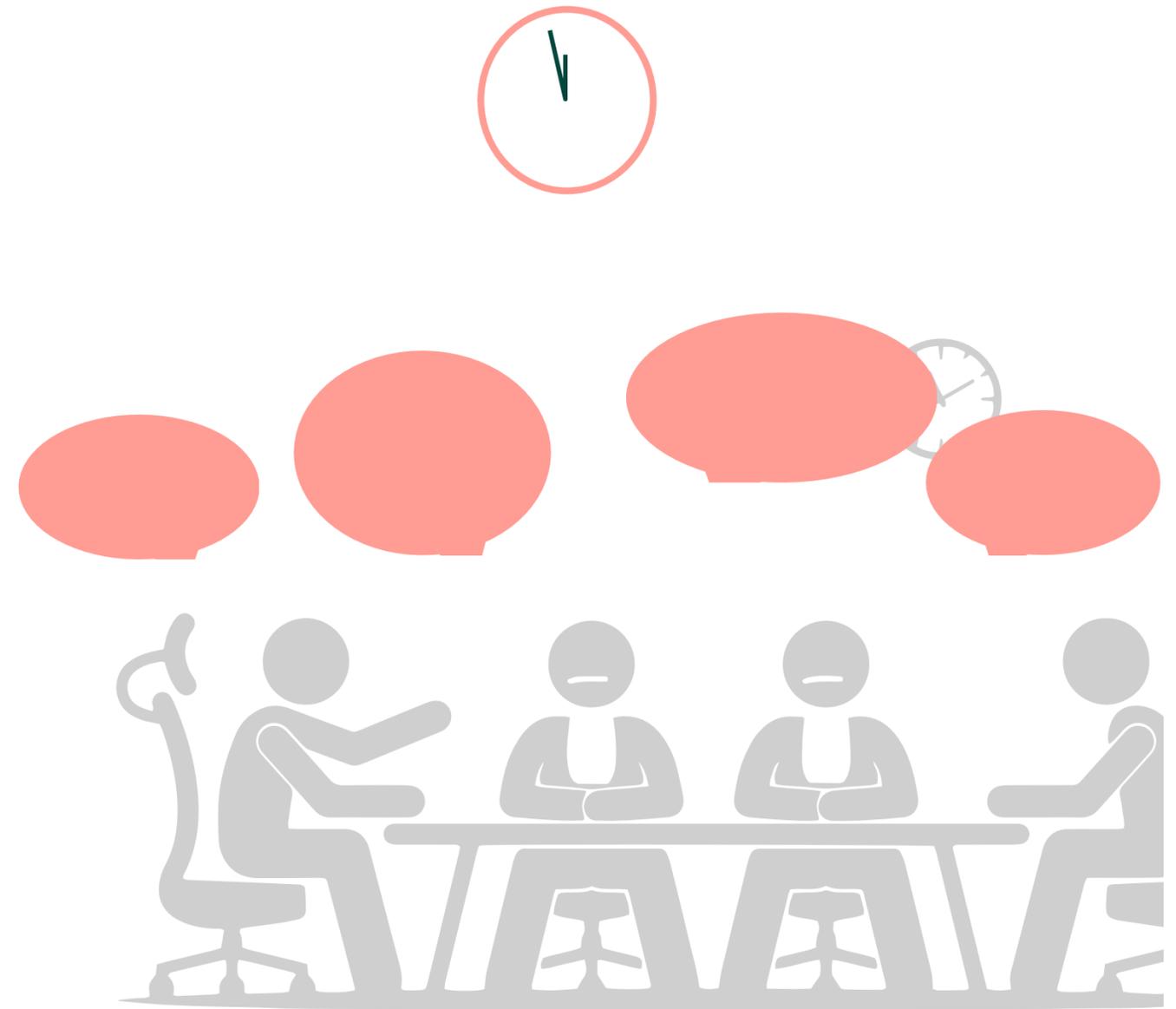
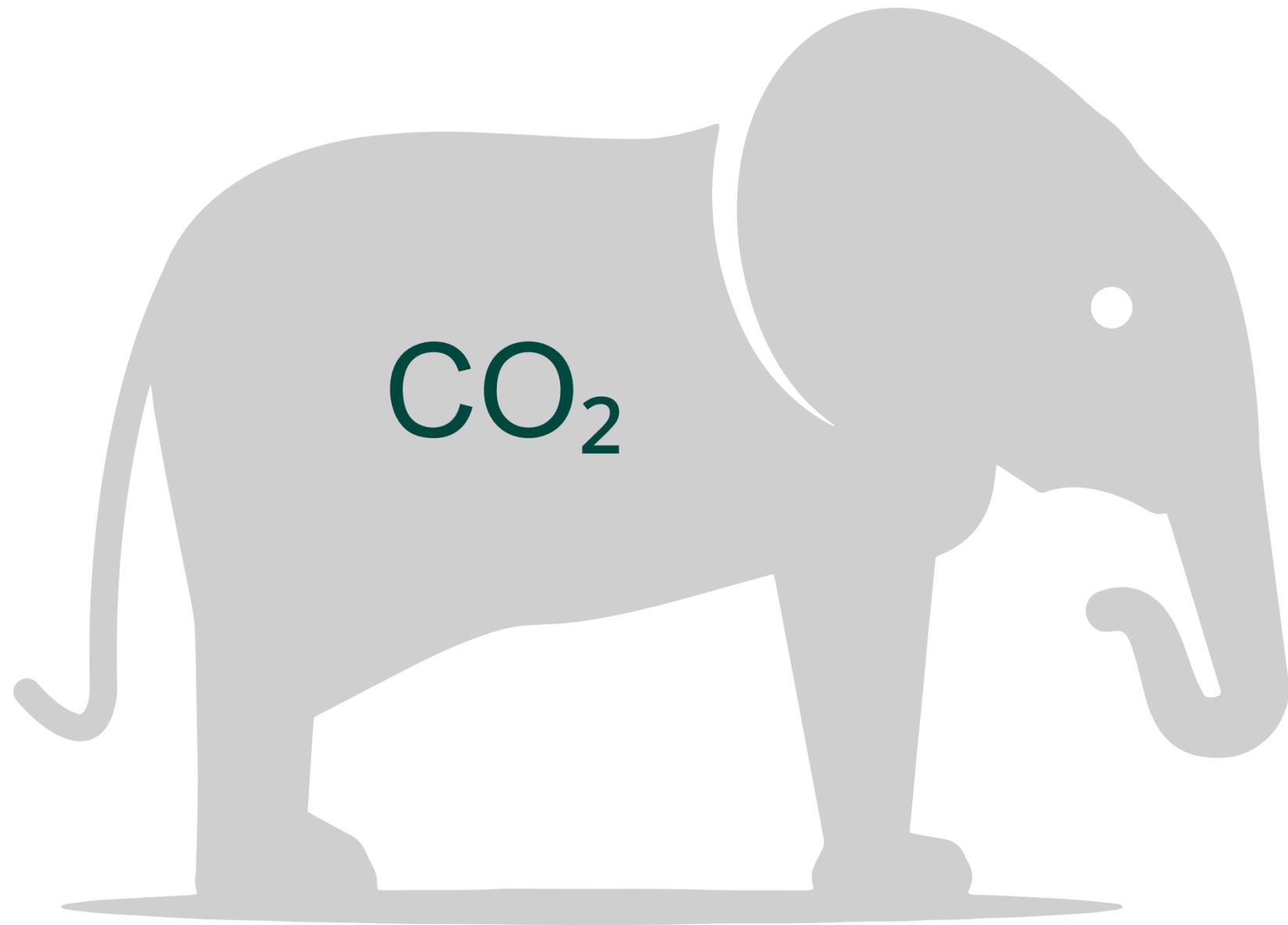

Milieu- en klimaatimpact van de bouw

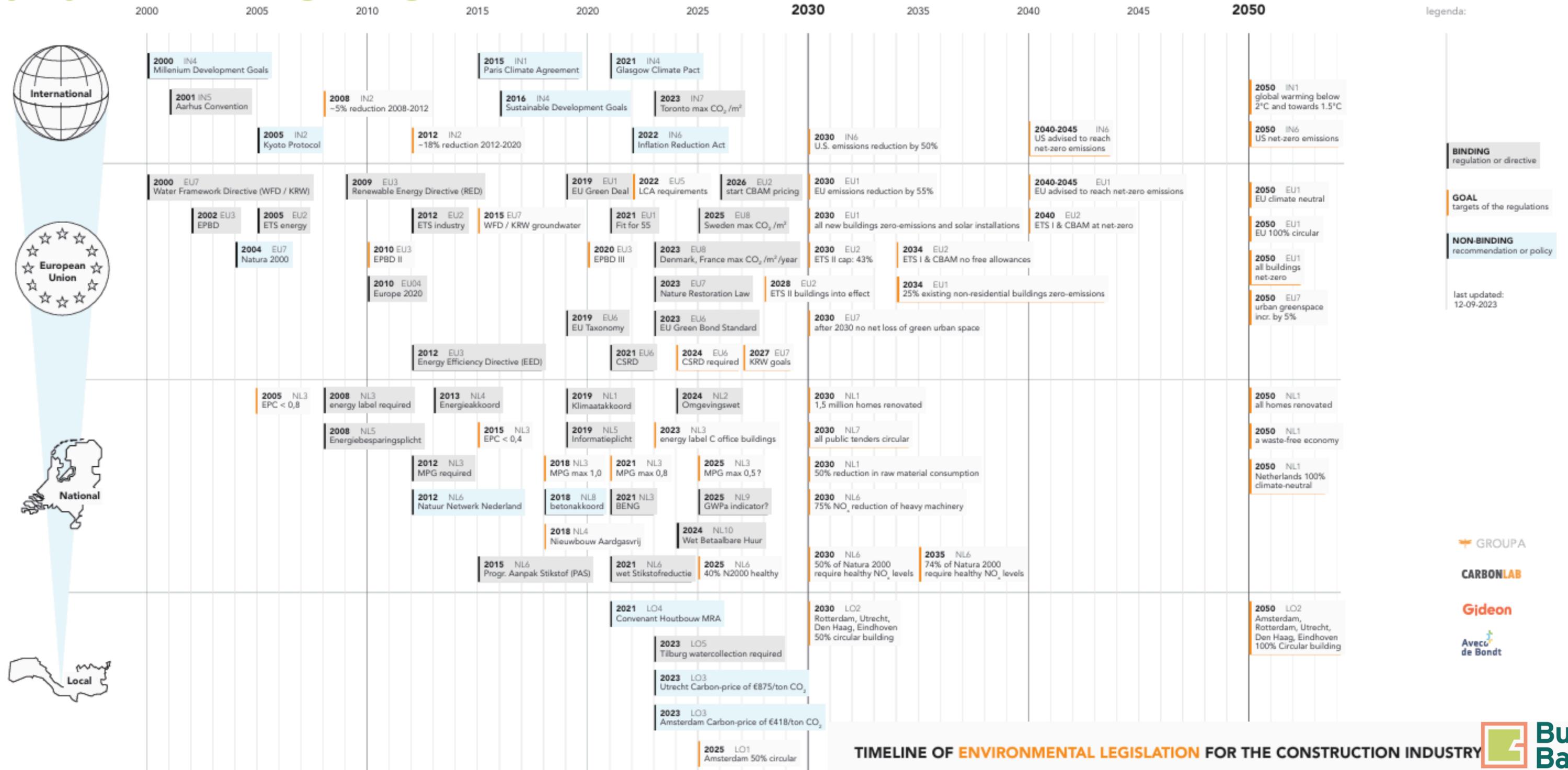
Ca. 60.000 bouwonderdelen
en 500-1.000 producten

Het beseef

Milieuwetgeving

Tijdlijn milieuwetgeving voor de bouwsector

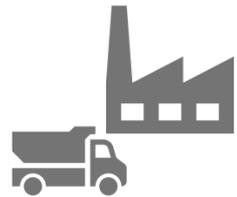

Klimaatafspraken Parijs

Wereldwijd onder 1,5°C opwarming blijven

Resterend budget Nederland:
404 Mton CO₂

Resterend budget bouwsector:
47 Mton CO₂

Resterend budget woningbouw:
7 Mton CO₂

Dit is 7.000.000.000 kilo CO₂, lijkt veel...

En toch: CO₂-budget bouw bijna op..

Stikstof

Voorbeeld, gemeente Brummen: bouwbudget ≈ 8.280 ton CO₂

Appartement: 30%

54 woningen

Tussenwoning: 60%

106 woningen

Vrijstaande woning: 10%

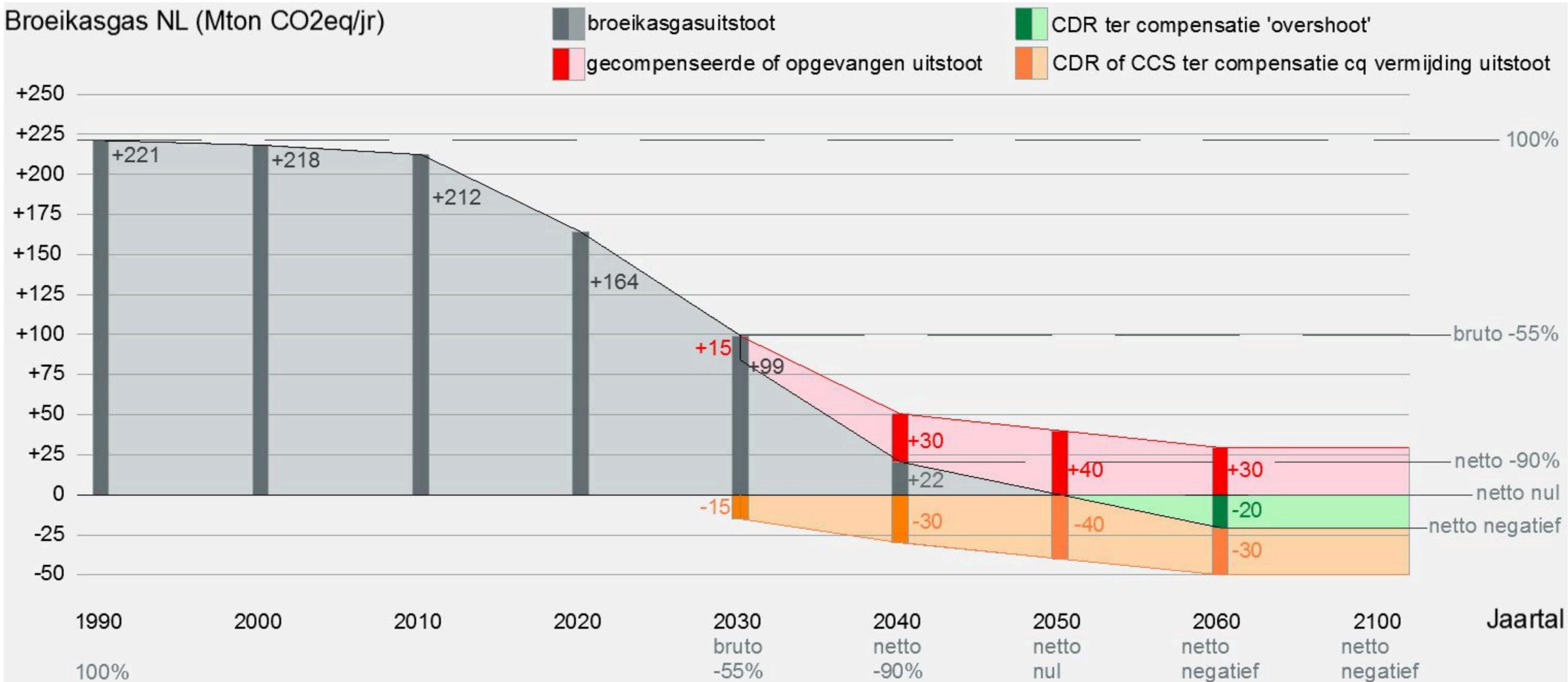
18 woningen

Conclusie:

Binnen gemeente Brummen kunnen **nog maar 178 woningen op traditionele wijze** gebouwd worden om binnen het eigen CO₂-budget te blijven (o.b.v. inwoneraantal) en daarmee te voldoen aan het Brummens aandeel van de klimaatafspraken van Parijs (< 1,5 graden opwarming en Zero Emissions in 2050)

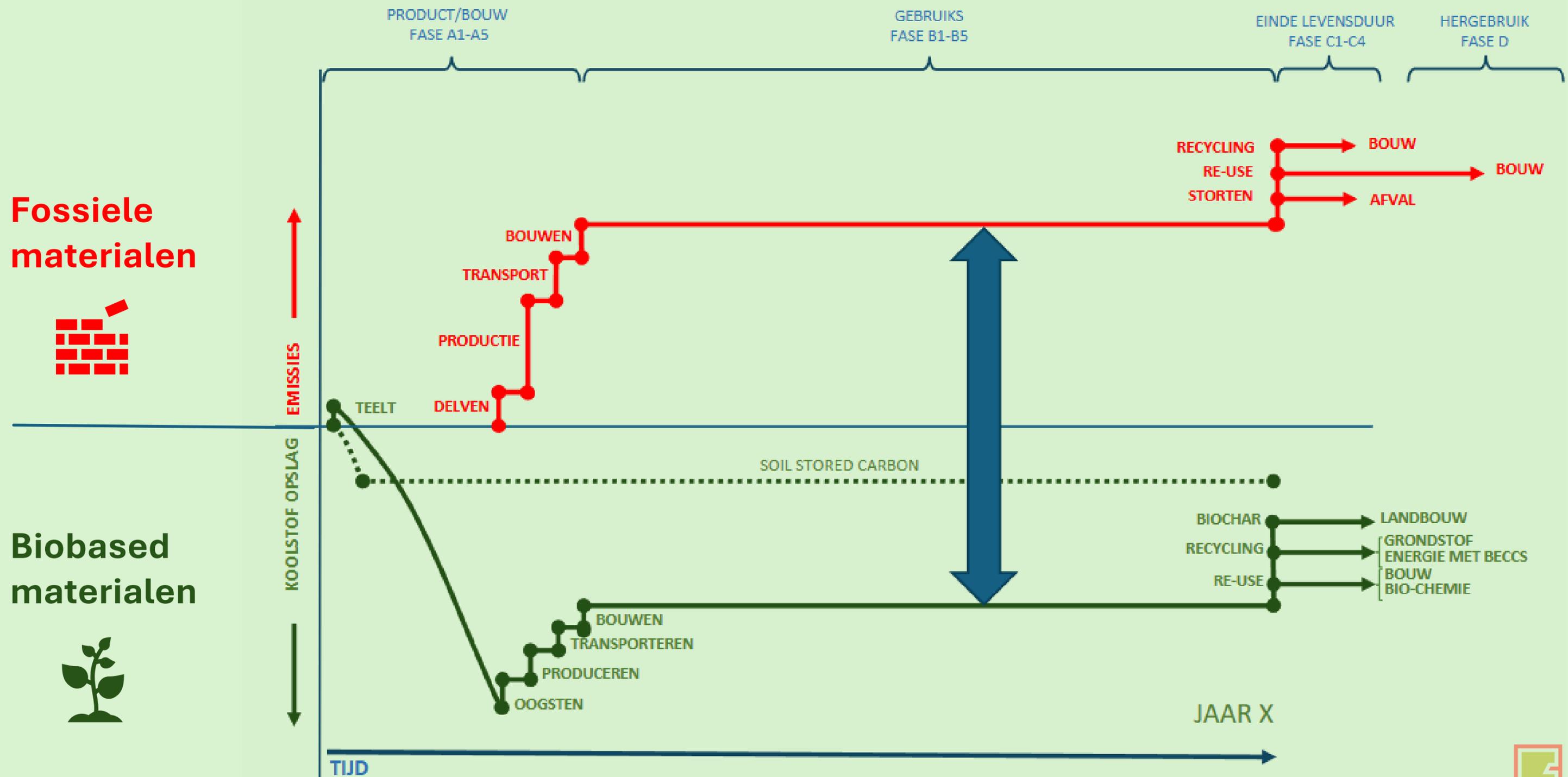
De tijd dringt

Broeikasgas NL (Mton CO₂eq/jr)

CO₂ -opslag: “biogene opslag”

Koolstofopslag in biobased materialen vs. uitstoot bij fossiele materialen

Groen asset management

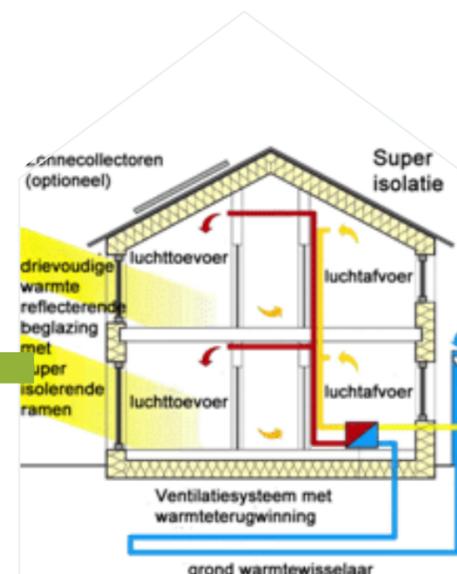
Nieuwbouw zonder CO₂ -risico's

Prefab technieken

Biobased materialen

Low-tech installaties

Natuurinclusieve maatregelen

Woningtype: <u>Tussenwoning</u>	Uitstoot productie en bouw (ton CO ₂)	CO ₂ -opslag (ton CO ₂)	Energiepositief effect (ton CO ₂)	Extra natuur maatregelen (ton CO ₂)	Totale CO ₂ balans (ton CO ₂)
Biobased + prefab + low-tech	+ 4 - 15 ton	- 40 – 50 ton	- 10 – 15 ton	- 2 – 3 ton	- 37 – 64 ton
Traditioneel gebouwd (bbl)	+ 45 ton	nihil	n.v.t.	n.v.t.	+ 45 ton

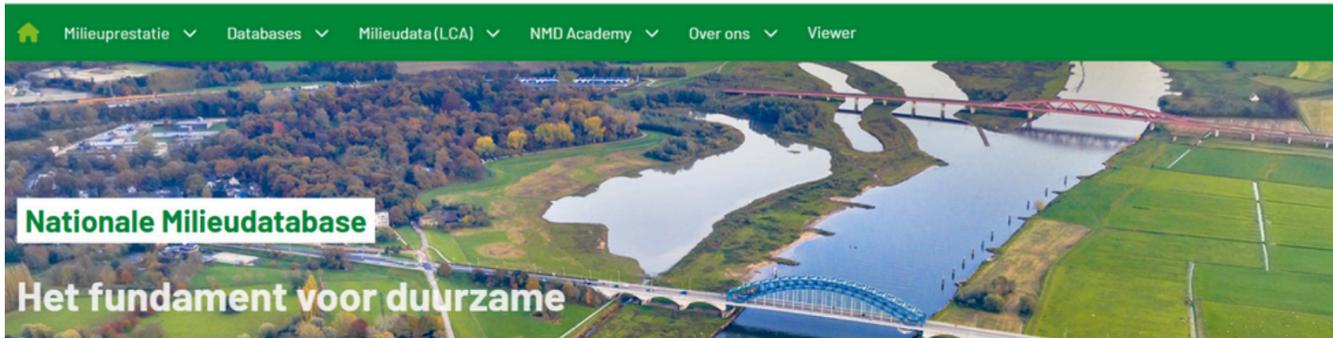
Biobased prefab

- Lichter
- Minder vervoer nodig
- Minder stikstof
- Makkelijker in voorbereiding
- Makkelijker bij uitvoering
- Hogere bouwsnelheid

Nationale Milieudatabase

Product- en merkspecifieke milieuverklaringen

Nationale Milieudatabase
Het fundament voor duurzame bouw

Meer informatie over
Mijn product in
de NMD

Milieudatabase Milieuverklaringen

FAO Actueel Downloads

in NL

Milieuprestatie Databases Milieudata (LCA) NMD Academy Over ons Viewer

FAO Actueel Downloads

Milieuprestatie Databases Milieudata (LCA) NMD Academy Over ons Viewer

- PIF WALL wandisolatie, PIF Isolatie**
Binnenwanden; niet-constructief (B&U) PIF Isolatie **Categorie 1** PIF Isolatie
- Pro Suber®, geëxpandeerde kurkisolatie PSQ1, muurisolatie en gevelisolatie**
Buitenwanden; constructief, (B&U) **Categorie 1** Pro Suber
- VRK Metisse® katoen isolatie**
Buitenwanden; constructief, (B&U) VRK Metisse® **Categorie 1** VRK Isolatie & Akoestiek
- VRK Metisse® katoen isolatie**
Vloeren; constructief (B&U) VRK Metisse® **Categorie 1** VRK Isolatie & Akoestiek
- Pro Suber®, geëxpandeerde kurkisolatie PSQ1, vloerisolatie**
Vloeren; constructief (B&U) **Categorie 1** Pro Suber
- VRK Metisse® katoen isolatie**
Binnenwanden; constructie (B&U) VRK Metisse® **Categorie 1** VRK Isolatie & Akoestiek

Milieuprestatie Databases Milieudata (LCA) NMD Academy Over ons Viewer

Home > Viewer > ThermoStro, inblaasstro

€ 0,17

Categorie 1 Milieuverklaring
ThermoStro, inblaasstro

Deze gecontroleerde [milieuverklaring](#) #nmd_201681 voor het bouwproduct ThermoStro, inblaasstro is gepubliceerd op 6-3-2025 in de Nationale Milieudatabase. Deze verklaring is opgesteld in opdracht van ThermoStro

[Milieukosten](#) bedragen **€ 0,173** bij een [levensduur](#) van **75 jaar**. De NMD toont voor Categorie 1 data enkel de resulterende milieukosten, berekend volgens de Bepalingsmethode Milieuprestatie Bouwwerken. Categorie 1 data is merkgebonden data van fabrikanten en toeleveranciers. De data is getoetst door een onafhankelijke, gekwalificeerde derde partij volgens het NMD-Toetsingsprotocol.

Productnaam	ThermoStro, inblaasstro
Milieuverklaringnummer	#nmd_201681
Publicatiedatum	6-3-2025
Merk	ThermoStro

Milieuprestatie Databases Milieudata (LCA) NMD Academy Over ons Viewer

Home > Viewer > Gipsvezelplaat systeemwand 100 mm, enkel beplaat met...

€ 1,63

Categorie 2 Milieuverklaring
Gipsvezelplaat systeemwand 100 mm, enkel beplaat met 60 mm glaswol isolatie (NBVG)

Deze gecontroleerde [milieuverklaring](#) #nmd_36696 voor het bouwproduct Gipsvezelplaat systeemwand 100 mm, enkel beplaat met 60 mm glaswol isolatie (NBVG) is gepubliceerd op 30-9-2020 in de Nationale Milieudatabase. Deze verklaring is opgesteld in opdracht van NBVG

[Milieukosten](#) bedragen **€ 1,637** bij een [levensduur](#) van **75 jaar**. De NMD toont voor Categorie 2 data enkel de resulterende milieukosten, berekend volgens de Bepalingsmethode Milieuprestatie Bouwwerken. Categorie 2 data is merkgebonden data (merkloos) van groepen van fabrikanten en/of toeleveranciers en branches. De data is getoetst door een onafhankelijke, gekwalificeerde derde partij volgens het NMD-Toetsingsprotocol, met vermelding van representativiteit (representatief voor bijvoorbeeld de Nederlandse markt of een groep van producenten).

Productnaam	Gipsvezelplaat systeemwand 100 mm, enkel beplaat met 60 mm glaswol isolatie (NBVG)
-------------	--

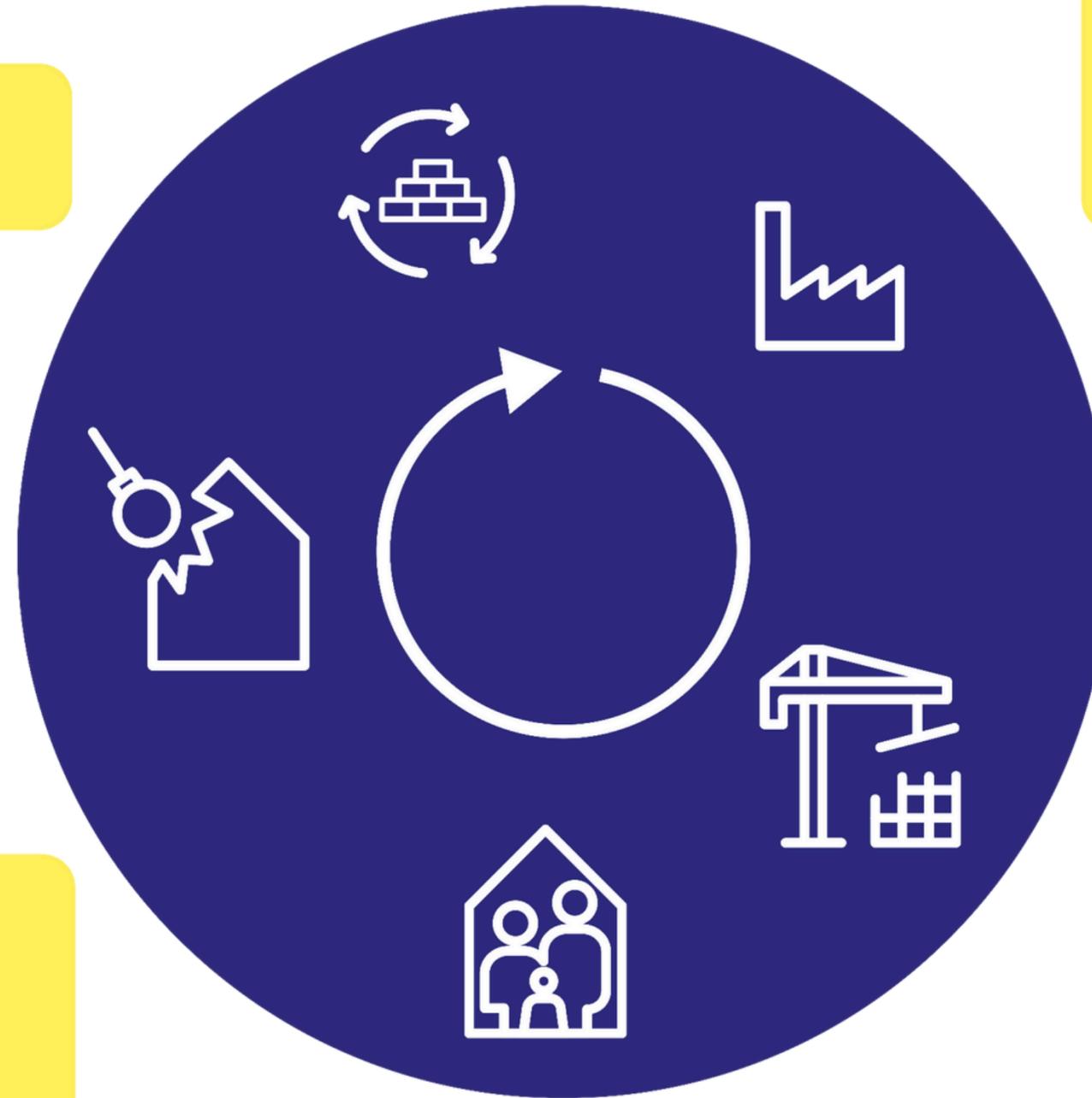
Levenscyclus gebouw

Recycling

D Hergebruik

Sloop

C1 Sloop
C2 Transport
C3 Afvalverwerking
C4 Stort

Productiefase

A1 Winning van grondstoffen
A2 Transport naar fabriek
A3 Productie

Bouwfase

A4 Transport naar locatie
A5 Bouw en installatieproces, aanleg

Gebruiksfase

B1 Gebruik
B2 Onderhoud
B3 Reparatie
B4 Vervanging
B5 Hernieuwing
B6 Operationeel energieverbruik
B7 Operationeel watergebruik

85% CO₂ uitstoot

Productiefase

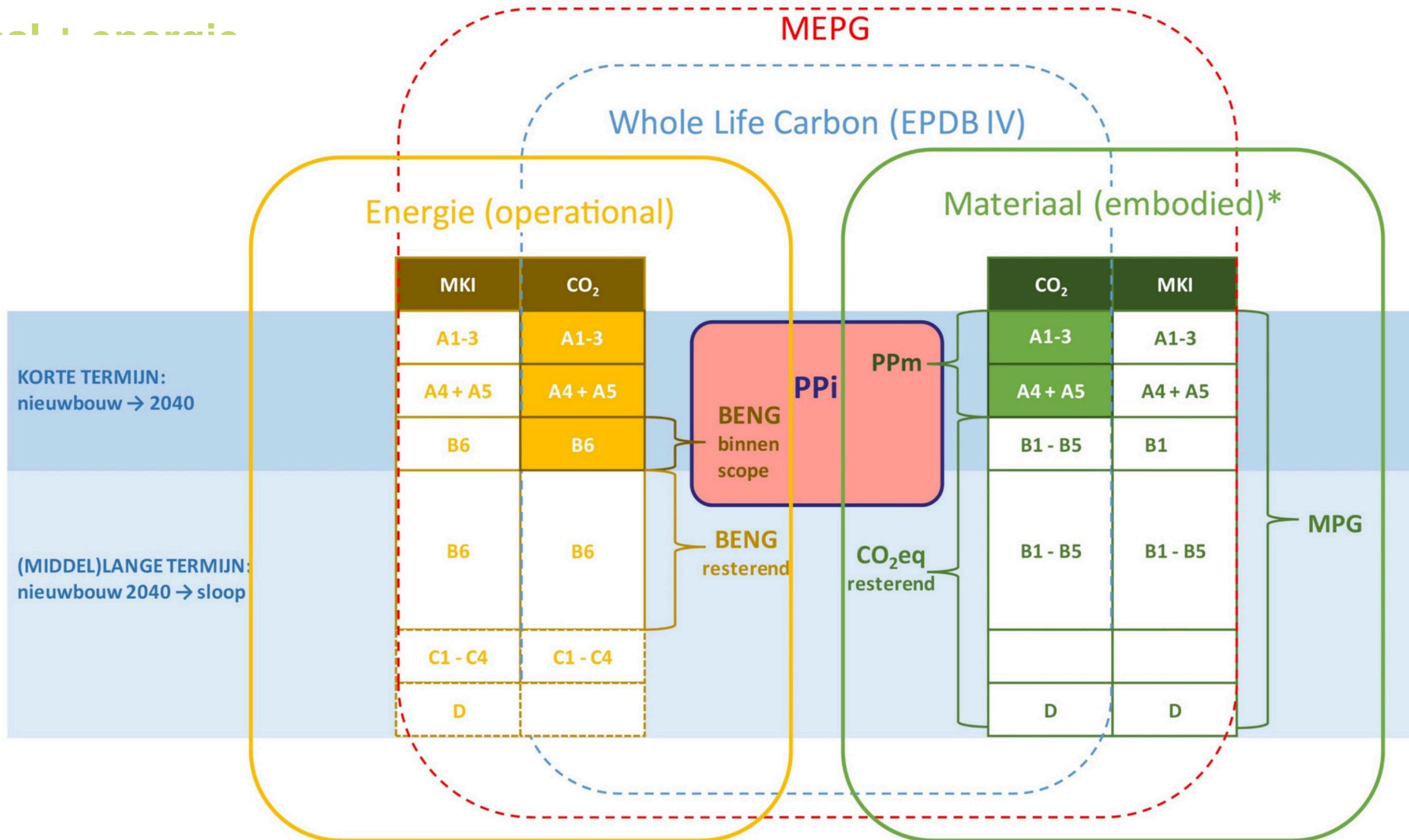
- A1 Winning van grondstoffen
- A2 Transport naar fabriek
- A3 Productie

Bouwfase

- A4 Transport naar locatie
- A5 Bouw en installatieproces, aanleg

Whole life carbon

Material + energie

Onze suggestie voor vuistregels

- Biobased tenzij (of biobased preferereert)
- MPG van 0,4 - 0,5
- GPR van 8,5

Hogere kosten? – benchmark Aedes

benchmark.aedes.nl/editie-2024/nieuwbouw

7.7 Houtskeletbouw goedkoper dan betonbouw

Corporaties staan voor een uitdagende opgave. Zij moeten meer bouwen, zorgen voor gezonde en betaalbare woningen, maar tegelijkertijd voldoen aan maatschappelijke en milieu-standaarden. Corporaties bouwen woningen vaak met beton en soms met hout.

Houtbouw draagt bij aan de CO₂-reductie in de gehele bouwsector waarin corporaties een belangrijke opdrachtgever zijn. Hout is een duurzaam bouw materiaal met een lagere CO₂- en stikstofuitstoot dan andere bouwmaterialen zoals beton, cement, staal, steen en kalkzandsteen.

Van circa 10.000 nieuwbouwwoningen waarover wij aanvullende gegevens hebben ontvangen, blijkt dat in 2023 ongeveer 8 procent gebouwd is met hout. Een stijging van 4 procent ten opzichte van 2022.

Figuur 7-8: Kosten per m² houtbouw en normale bouw

	2022	2023
Bouwkosten houtbouw per m ²	€2.439	€2.455
Bouwkosten normale bouw	€2.516	€2.708
Stichtingskosten houtbouw	€2.645	€2.882
Stichtingskosten normale bouw	€3.022	€3.247

Figuur 7-7: Percentages gebouwde woningen houtbouw en normale bouw

	2022	2023
Houtbouw	4%	8%
Normale bouw	96%	92%
Totaal	100%	100%

Houtbouw lijkt op basis van eerste inzicht goedkoper te zijn dan de traditionele manier van bouwen. De bouwkosten van normale bouw waren in 2023, 2.708 euro per m², ten opzichte van 2.455 euro per m² voor houtbouw.

Gezondheid en biobased

Documentaire

Ons brein houdt van hout

De wetenschappers achter het onderzoek

Wat doet hout met het brein

Prof. dr. Steven Laureys - Het belang van hout in je omgeving

Dr. Steven Scholte - Wat doet een houten interieur met ons brein?

Kijkje achter de schermen

Ons brein houdt van hout

Hout doet meer met ons dan we denken

Voor het eerst is in België wetenschappelijk aangetoond dat een interieur met veel hout onze hersenen écht ten goede komt. Onder leiding van Prof. Dr. Steven Laureys en Dr. Steven Scholte werd met fMRI-scans onderzocht hoe ons brein reageert op verschillende materialen. De conclusie is helder: hout maakt ons mentaal én fysiek gezonder. Benieuwd naar hoe jouw brein houdt van hout?

MINDER STRESS, MEER CREATIVITEIT, BETERE FOCUS
EN MEER VERBINDING MET ANDEREN.

De wetenschappers achter het onderzoek

De projecten

Hybrid (concrete core + floors)

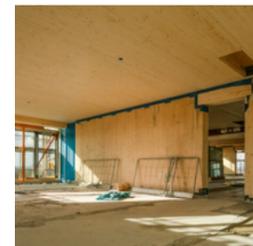

Patch22,
Amsterdam

Top-Up,
Amsterdam

Hybrid (concrete core + top floor)

HAUT,
Amsterdam

Mooijburg,
Amsterdam

Casa vita,
Pijnacker

Valckensteyn,
Rotterdam

Stories,
Amsterdam

2D slabs (CLT/LVL)

Molslaan,
Delft

KNOEST,
Pijnacker

Monicahof, Utrecht

Hof van
duurzaamheid,
Amersfoort

Wooncoöperatie
33Bovengronds, Delft

2D elements (column/beam)

The Urban
Woods,
Delft

SAWA,
Rotterdam

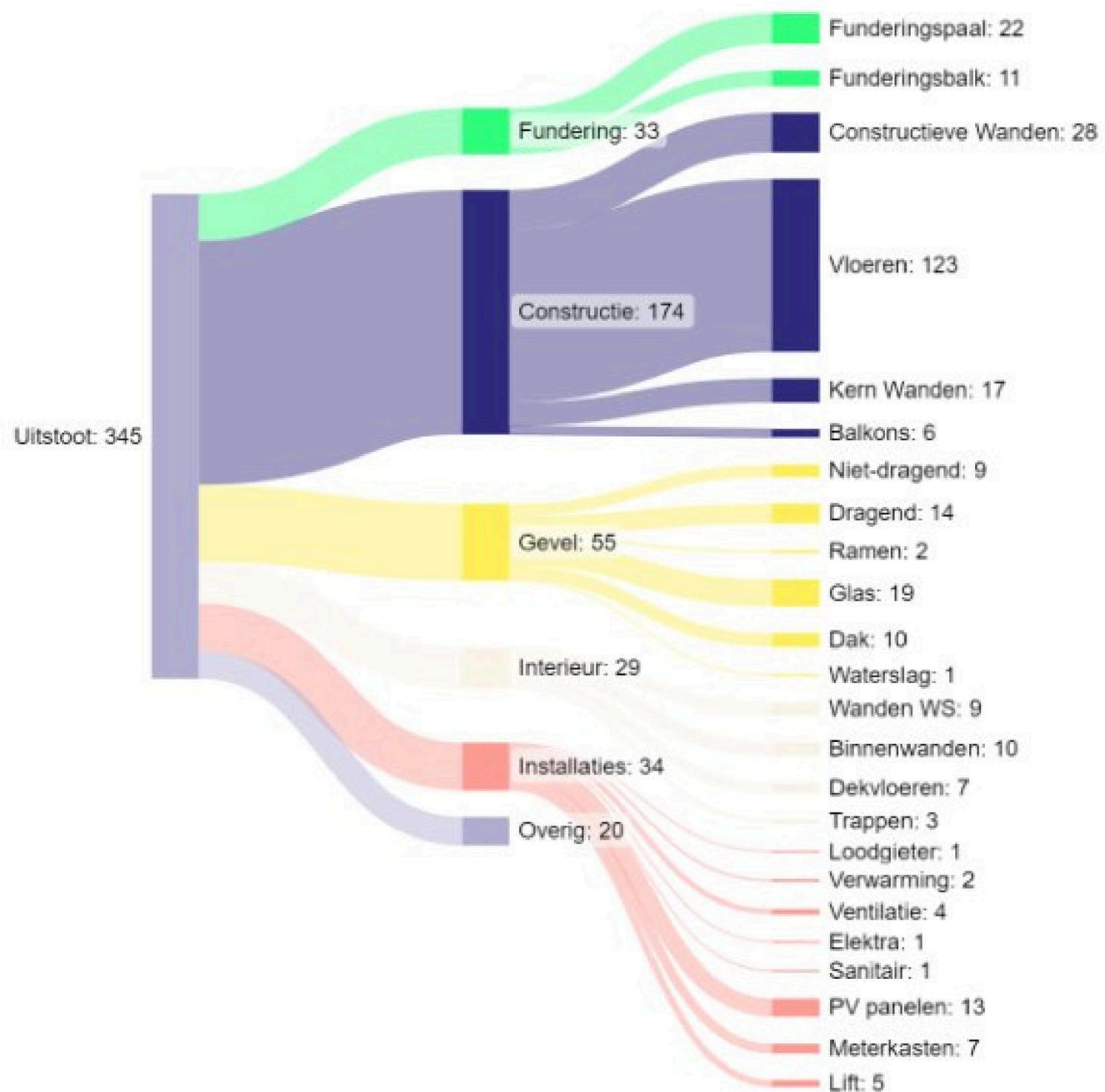
3D Modular

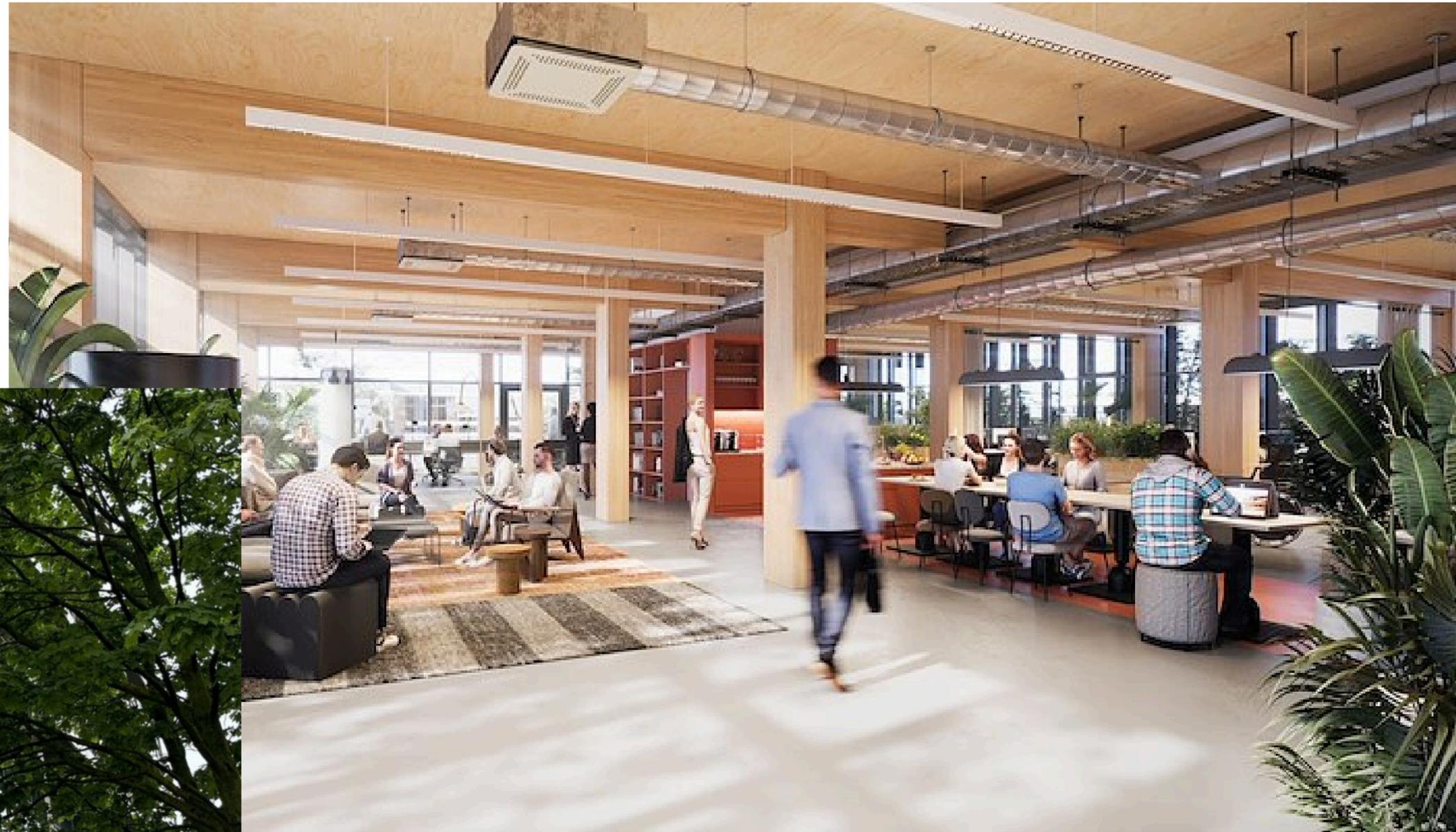
Juf Nienke,
Amsterdam

Het andere wonen,
Milsbeek

Woody Houtwerk Campus Werkspoor (m.architects)

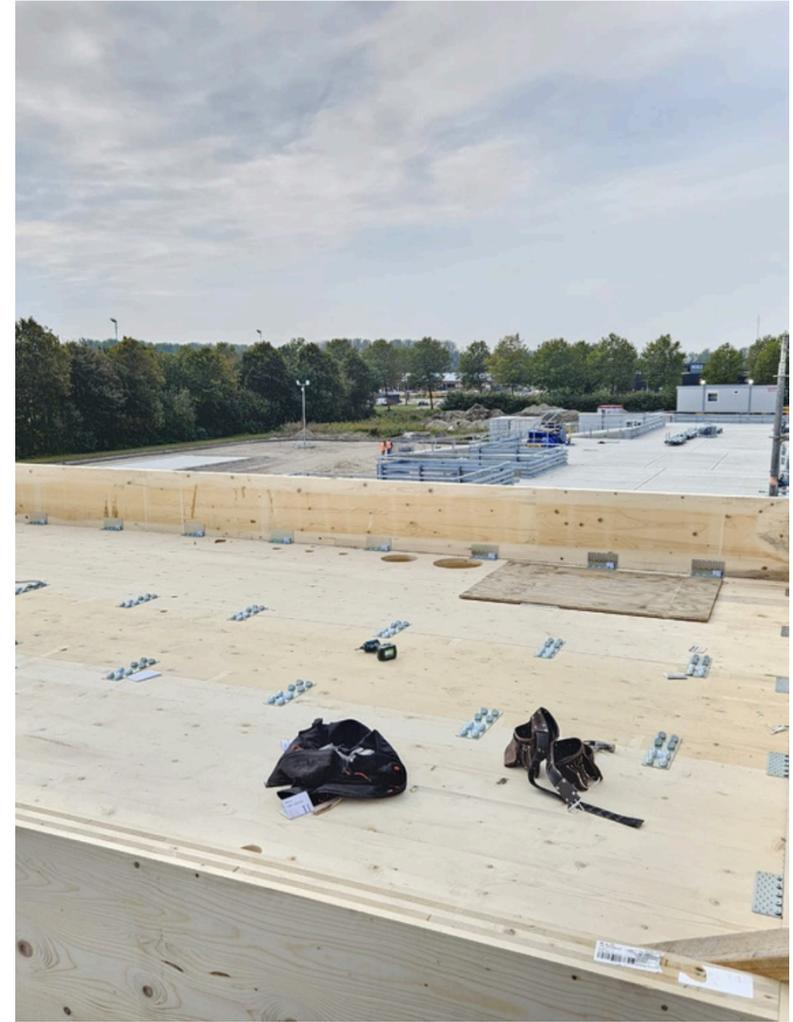
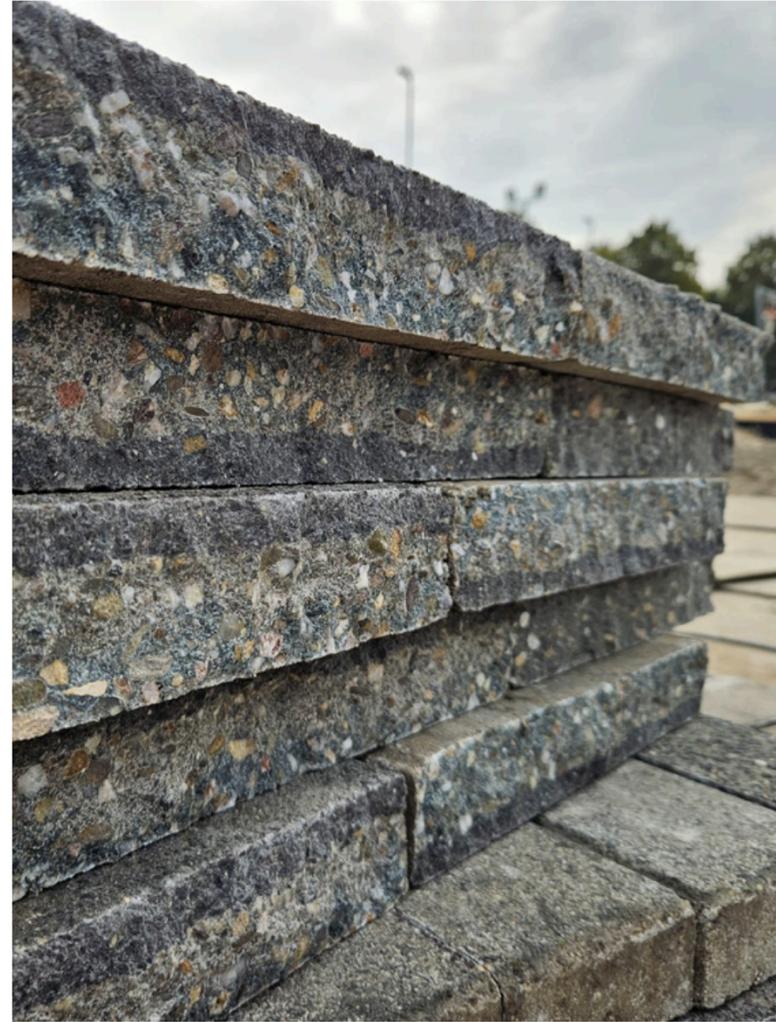
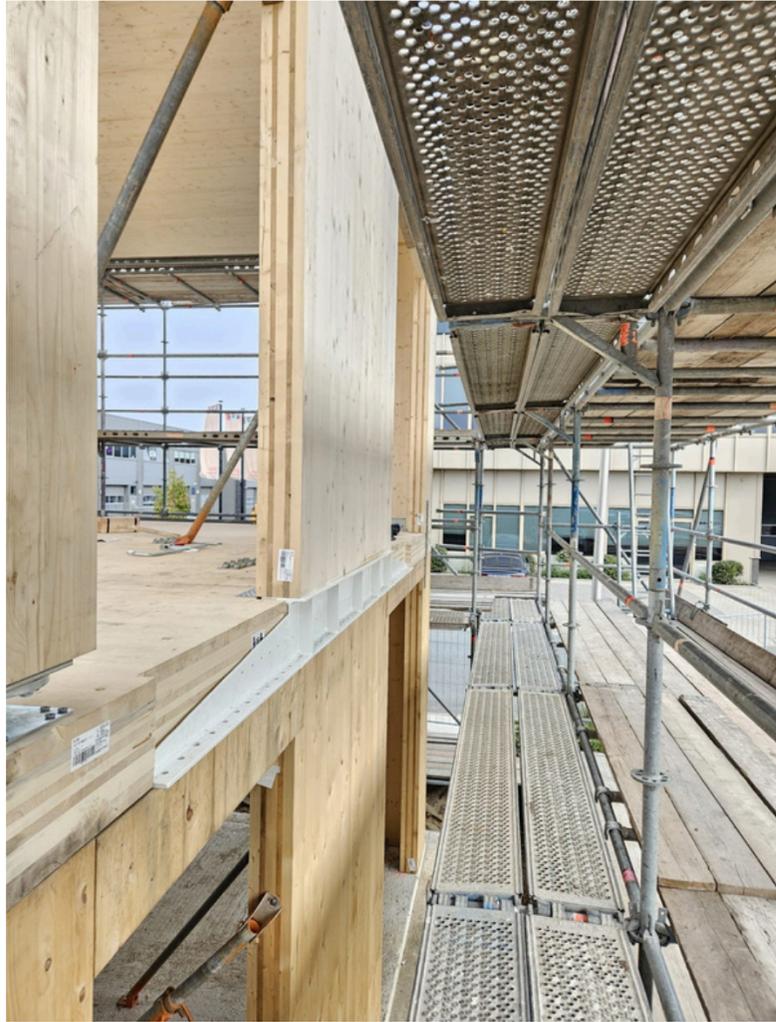

**Kantoor Houten
Fort Isabella Vught
(Wakker Architecten)**

Leger des Heils Grote Kreek Rotterdam (Urban Climate Architects)

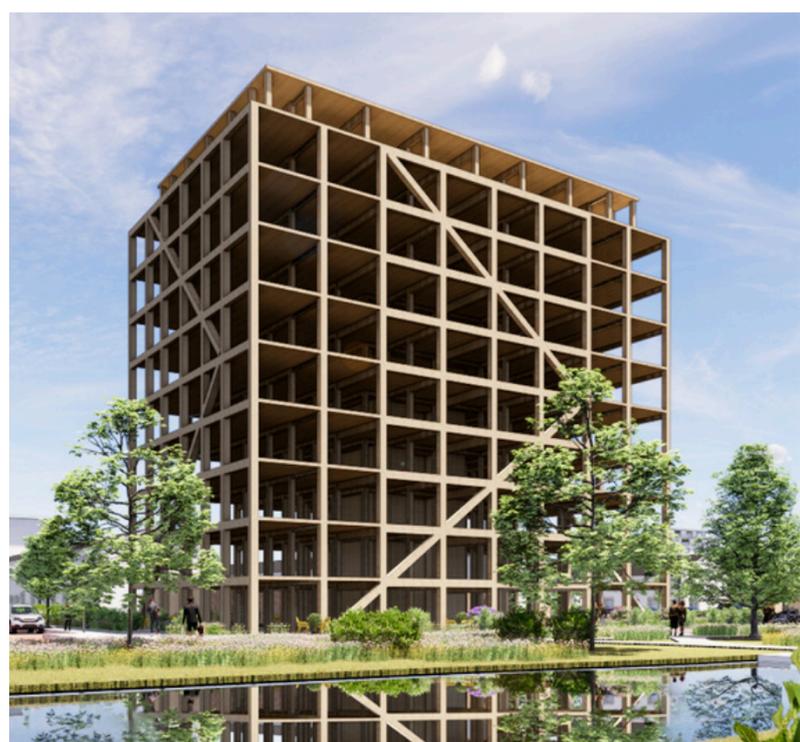

**Circulair Afvalstation,
Bergambacht
(Urban Climate Architects)**

**Alliander
Amsterdam
(DZH)**

(Urban Climate Architects)

**PI Scheveningen
(Cepezed)**

Kantoor Mandemaat Assen

Rijkskantoor Monarch IV Den Haag (loopt nu)

Biobased vergaderpods

beeld: Zenber

Beelden:
Lucas van der Wee

RIJKSKANTOOR Graadt van Roggenweg 500 Utrecht

Kennis verzamelen bij het Nationaal Kenniscentrum Biobased Bouw

Selecteer een doelgroep en/of een thema om de meest relevante informatie uit onze kennisbank te tonen of gebruik het zoekveld met specifieke termen.

Doelgroep

Thema

Zoektermen ...

Wat is er beschikbaar – VGO publicatie

ONDERHOUD
NL

HANDLEIDING BIOBASED VERDUURZAMEN VAN BESTAANDE BOUW

In samenwerking met:

BESCHIKBARE OPLOSSINGEN ANNO 2024

Met onderstaande ingrepen kunnen we vandaag aan de slag met biobased alternatieven. Voor iedere reguliere maatregel zijn twee biobased alternatieven opgenomen.

1. Na-isolatie dak vanaf buitenzijde 12
2. Na-isolatie hellende daken van binnenuit 14
3. Gedeeltelijke vloervervanging 16
4. Bestaande vloer isoleren 18
5. Na-isolatie Kruipruimte (bodemhygrostatie) 20
6. Voorzetgevels na-isolatie vanaf buitenzijde 22
7. Spouwisolatie 24
8. Binnenwanden 26
9. Voorzetwanden 28
10. Gevelbekleding afwerking 30
11. Gevel na-isolatie buitenzijde 32
12. Biobased wandafwerking voor natte ruimtes (BKT) 34
13. Keukens 36
14. Binnendeuren 38
15. Kozijnen en deuren buiten 40

Wat is er beschikbaar – biobased verkenner

Automatisch opslaan biobased materiaaltool v0.2 alt — Opslag in mijn Mac Search (Cmd + Ctrl + U)

Start Invoegen Tekenen Pagina-indeling Formules Gegevens Controleren Beeld Automatiseren

Plakken   Voorwaardelijke opmaak   Vertrouwelijkheid Invoegtoepassingen

D9

Kies ingrepen

- 1 Binnenwand
- 2 Binnendeuren
- 3
- 4 **Badkamer/toilet**
- 5 Binnendeuren
- Binnenwand
- Gevelbeplating
- Gevelbeplating met isolerende werking
- Isolerende voorzetwand binnenzijde
- Keuken
- Kozijnen en buitendeuren
- Kruipruimte isolatie
- Na-isolatie hellend dak binnenkant
- Na-isolatie hellend dak buitenkant
- Vloer isolatie

Traditioneel	Biobased		
 <p>(voorzet) wand opgebouwd uit aluminium stijl en regelwerk, opgevuld met (glaswol) isolatiemateriaal (dekens). Beplating mogelijk in alle soorten plaatmateriaal, doorgaans met 1 of 2 lagen gipsplaat, voor extra stevigheid in de wand kan worden gekozen om de eerste laag van OSB plaat te maken en hier overheen een gipsplaat te monteren. Afwerking door bewoner kan met latex/verf, behang. In natte ruimtes is tegelwerk geen probleem, wel dient dan de juiste detaillering en opbouw aangehouden te worden.</p>	 <p>Wand opgebouwd voor stevigheid uit (vuren)houten stijl en regelwerk. Isolatie middels vezelisolatieplaat of ingeblazen vezels tussen stijl- en regelwerk.</p> <p>Deze wordt afgewerkt met een leemstucplaat: afwerking door kalk- of leemstuc of afwerkplaat (zoals Sam-panel).</p> <p>Het is belangrijk om deze wandopbouw niet 'af te sluiten' met bijvoorbeeld een latex. Een dampopen afwerking heeft de voorkeur.</p>	 <p>De isolatieplaten worden direct tegen de binnenwand aan gemonteerd (speciaal ontwikkelde schroef). Montage gaten zijn in de panelen vorgeboord. We zijn hierbij uitgegaan van de houtvezelisolatieplaat (Udi-in Reco).</p> <p>De panelen hebben een zgn. uitvlakkende werking, dus een wat kromme muur of een elektrabuis is geen enkel bezwaar en wanden hoeven doorgaans niet van te voren worden uitgevlakt.</p>	 <p>De HV84 bestaat uit een paneel met een drager van houtvezelplaat.</p> <p>Het kan in natte en droge ruimte gebruikt worden. In natte ruimtes is verlijming met FaayFix aanbevolen. Demontage en hergebruiken kan dan niet meer. In de berekening zijn wij uitgegaan van een afwerking met leemstuc.</p>

Tool binnenwand binnendeuren Dropdown input +

Gereed Toegankelijkheid: onderzoeken 100%

- Voor vragen aan **Building Balance** over:
nieuwbouw: frances@buildingbalance.eu
renovatie: sjoerd@buildingbalance.eu
inkoop/aanbestedingen: ivar@buildingbalance.eu

ASVZ op weg naar een gezond binnenklimaat

Martien Bosboom, ASVZ Huisvesting

EVZ CO2-routekaart Roadshow - deelsessie

3 november 2025

Biobased / Circulair / Gezond Bouwen

ASVZ op weg naar een gezond binnenklimaat

Agenda

- Even voorstellen
- Aanleiding Biobased Bouwen
- Stand van zaken
- Ervaringen tot nu toe
- Vragen?

Even voorstellen

- Martien Bosboom
- Senior Projectleider Huisvesting
- Renovatie- en nieuwbouw
- Vanaf schetsplan t/m oplevering
- mbosboom@asvz.nl

Even voorstellen

- ASVZ
- Algemene Stichting voor Zorg en Dienstverlening
- Opgericht in 1964
- Ca. 6.000 cliënten

ASVZ ondersteunt mensen met een verstandelijke beperking om het 'gewone leven' te ervaren, inclusief een menswaardige leefomgeving, sociale contacten, betekenisvolle daginvulling en de ruimte om zelf keuzes te maken

Aanleiding Biobased Bouwen

Ondertekening Green Deal Duurzame Zorg:

- Gezondheidsbevordering
- Bewustwording vergroten
- CO2 uitstoot verminderen
- 50% Circulair in 2023 > Maximaal in 2050
- Verminderen milieubelasting door medicatie

Stand van zaken

- Ontwikkeling standaard PvE
- Pilotproject AakwerfGouda
- Nieuwbouw Halsteren

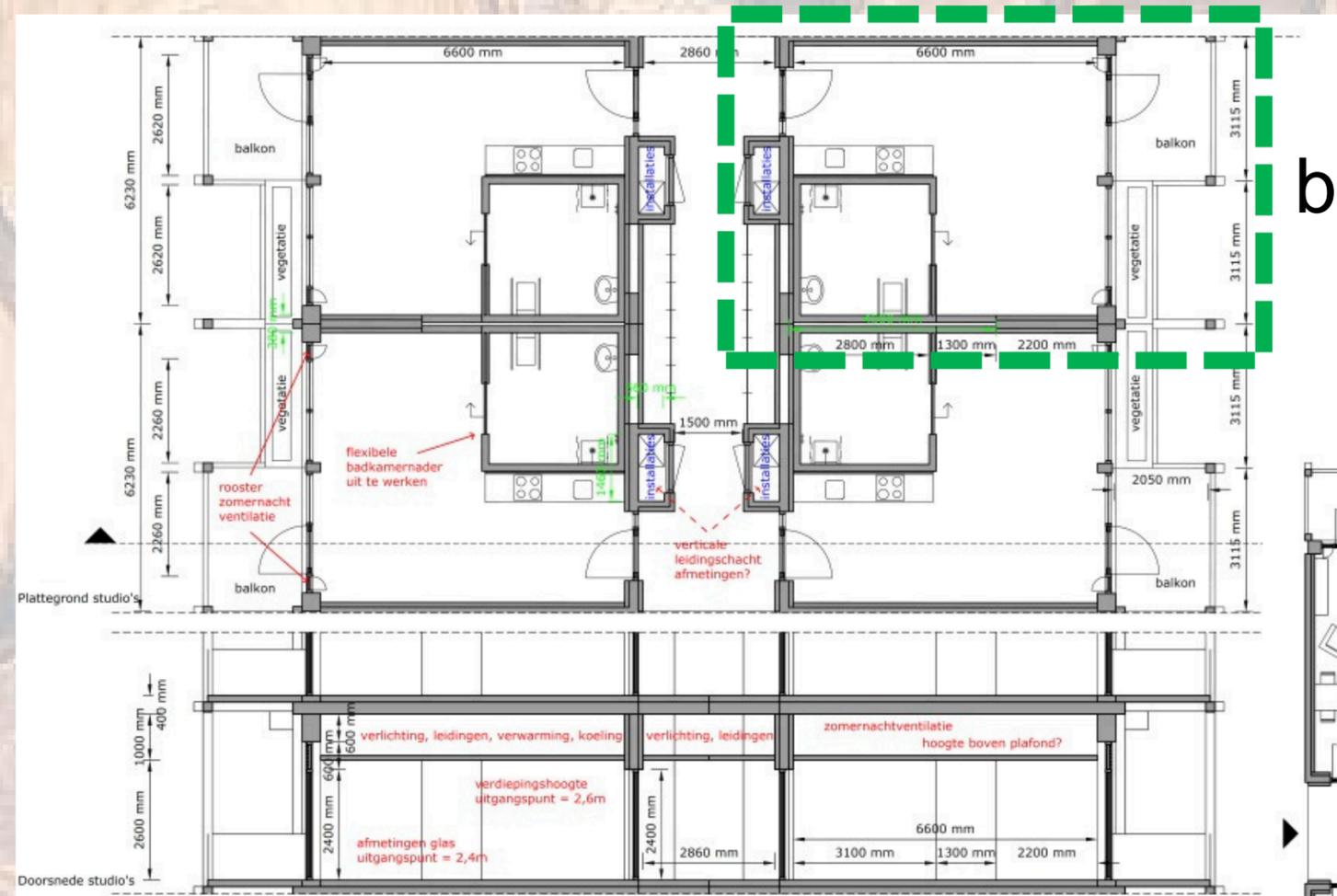

Standaard Programma van Eisen

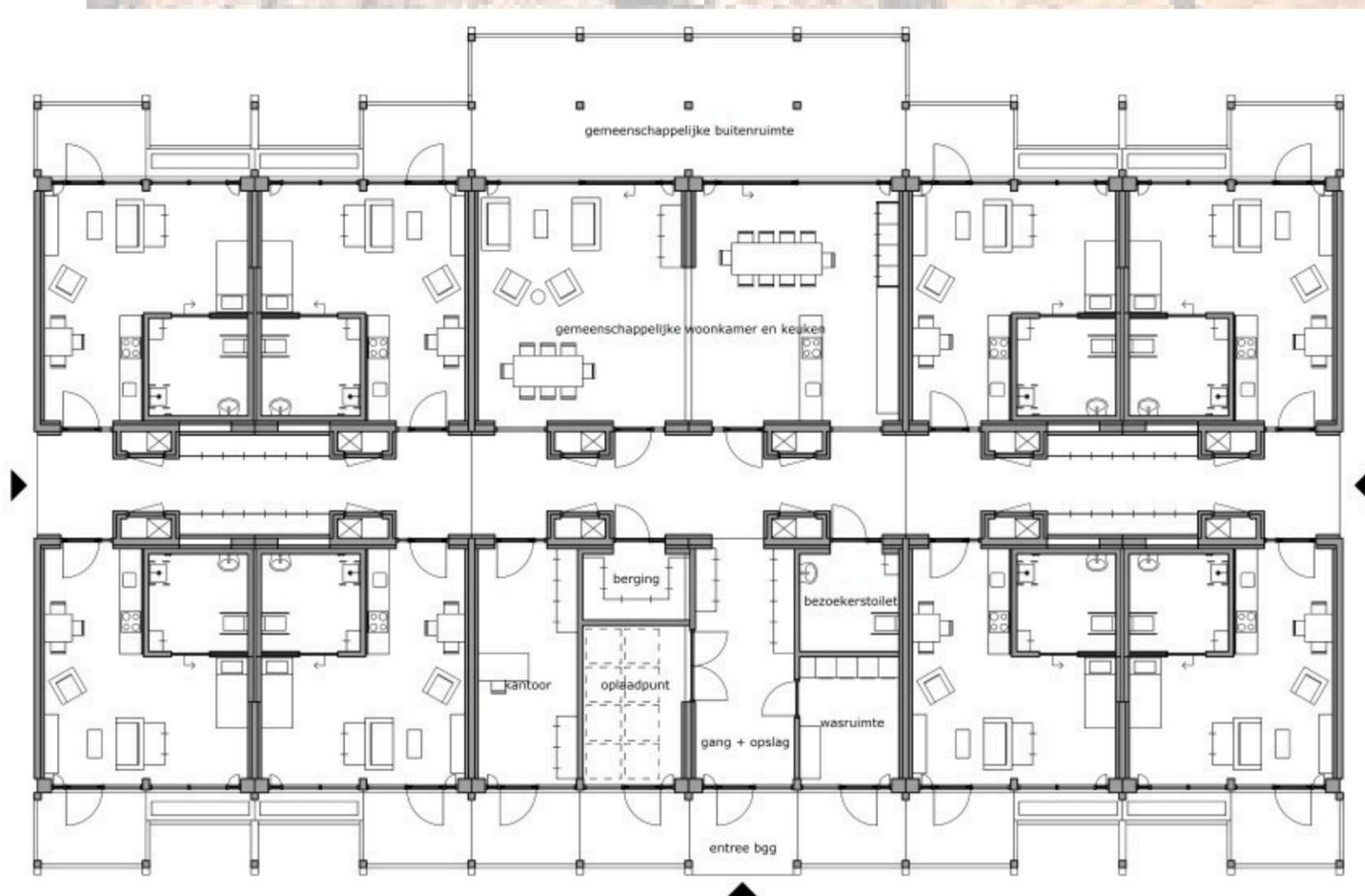
- Ruimtelijk, functioneel en technisch
- Hetgewone leven ervaren
- Flexibel en aanpasbaar gebouw
- Gebouw voor nu en de toekomst
- Uitwerking op basis van Demo Gebouw
- Vaststelling eind 2025

Standaard Programma van Eisen

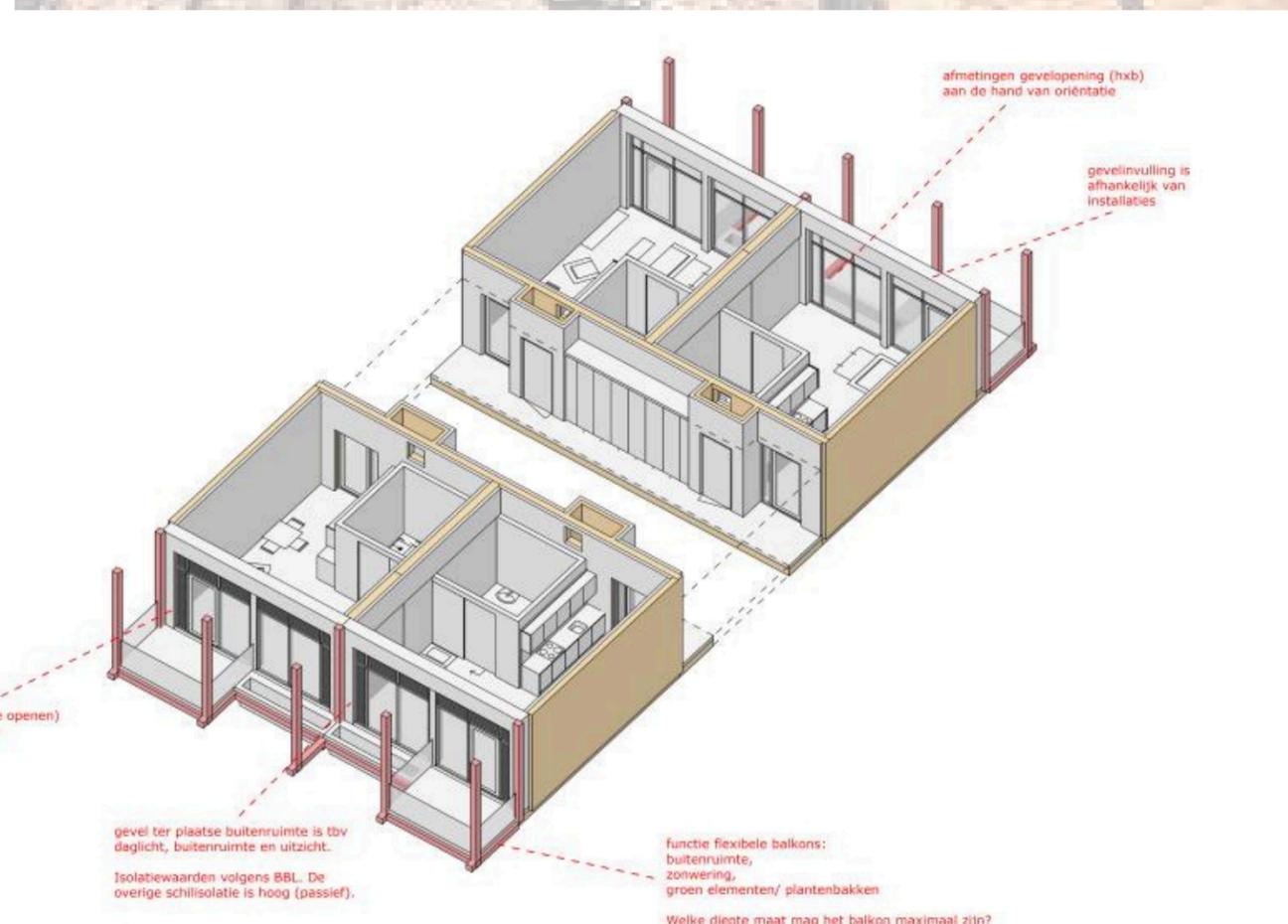
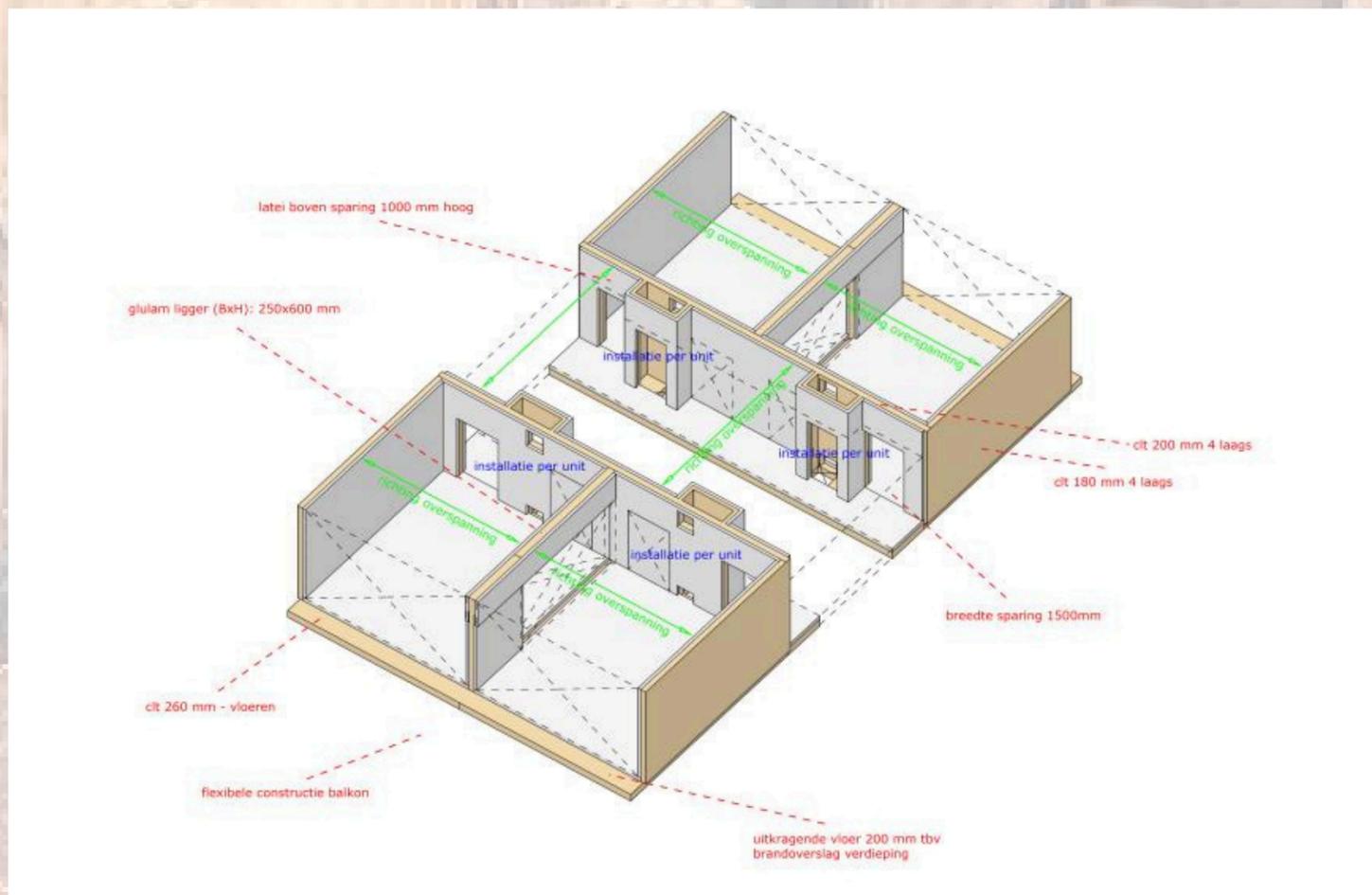

basis unit

woongroep

Standaard Programma van Eisen

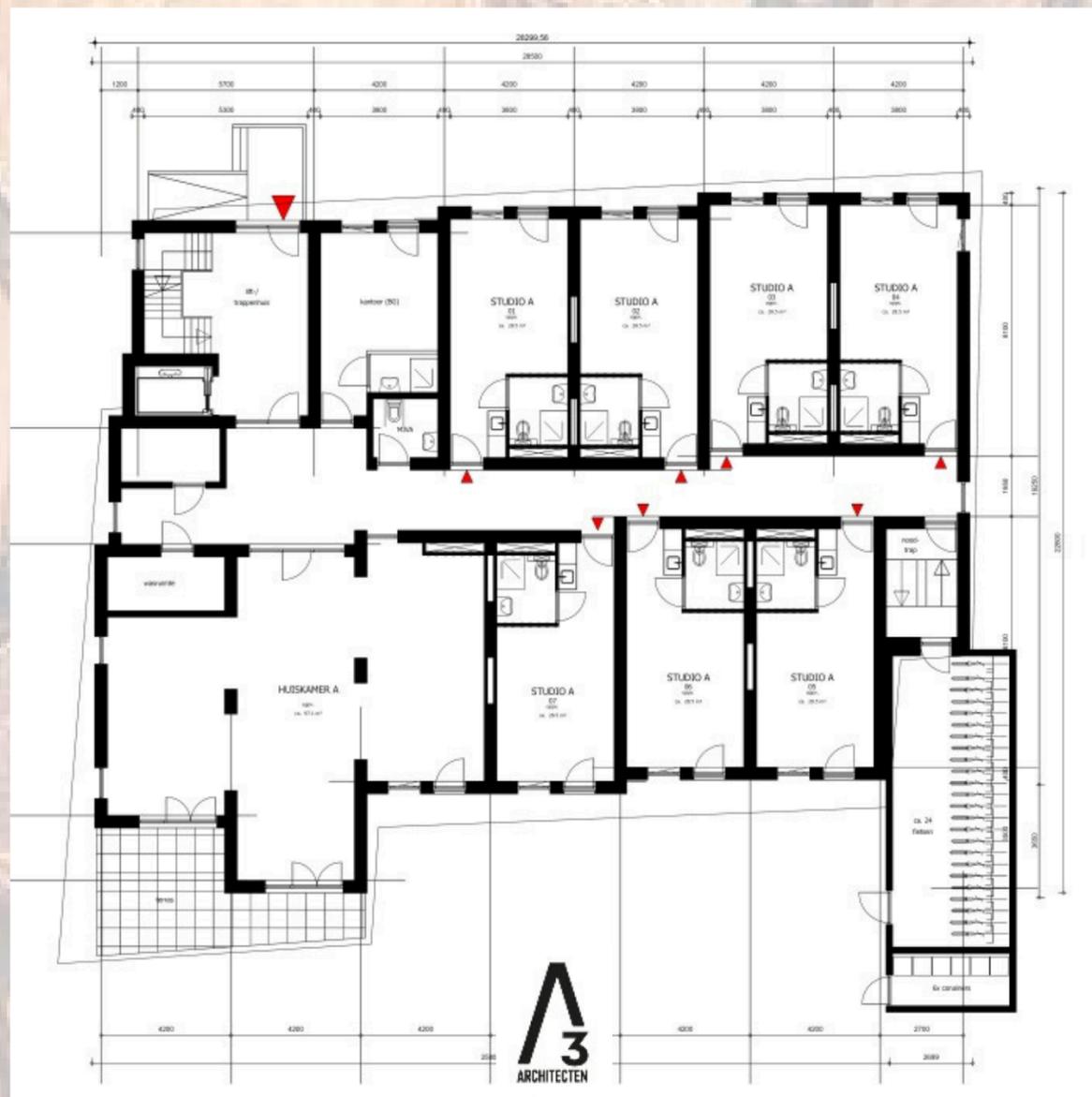

Aakwerf Gouda

- Nieuwbouw 21 studio's
- Traditioneel ontwerp omgezet naar houtbouw
- Uitwerking Technisch Ontwerp
- Op basis van CLT
- Start realisatie Q3 2026 (augustus)

Aakwerf Gouda

traditioneel

modulair/biobased/houtbouw

Aakwerf Gouda

Oude Molenbaan Halsteren

- Nieuwbouw 47 studio's i.c.m. dagbesteding
- Opbasis van het nieuwe PvEASVZ
- Uitwerking Voorlopig Ontwerp
- Start realisatie n.n.b.

Oude Molenbaan Halsteren

MENS 	Biofilisch ontwerpen WE brengen elementen uit de natuurlijke wereld terug in onze ontwerpen met een positief effect op welzijn en gezondheid.	NATUUR 	Natuurinclusief ontwerp WE integreren planten en bomen in onze ontwerpen omdat dit een gezonde leefomgeving oplevert en leefbaarheid verbetert.
MENS 	Gezonde leefomgeving WE ontwerpen een comfortabel binnenklimaat met een positief effect op de gezondheid.	NATUUR 	Biodiversiteit stimuleren WE ontwerpen zo dat er ook plek is voor dieren waardoor de bedreigde populaties herstellen en de natuur op de locatie verbetert.
<p>WE ontwerpen van binnenuit voor mens én natuur</p>			
KLIMAAT 	Hittestress voorkomen WE gebruiken natuurlijke principes om op een low tech manier een altijd aangenaam binnenklimaat te realiseren.	BOUWEN 	CO2-footprint beperken WE maken bewuste keuzes in materiaalgebruik, installaties en bouwmethodiek om CO2 uitstoot te beperken en/of CO2 op te slaan in het gebouw.
KLIMAAT 	Watersystemen creëren WE bufferen regenwater om het nuttig te kunnen gebruiken en overlast te voorkomen.	BOUWEN 	Circulair & Biobased bouwen WE passen materialen toe die herbruikbaar zijn of uit de natuur komen.

Oude Molenbaan Halsteren

Ervaringen tot nu toe

- Bereidheid eigen bestuur
- Zoek desamenwerking met ervaren partijen
- Locatiebezoeken houtbouw projecten
- Kies vanaf eerste moment voor wel/geen houtbouw
- Capaciteit marktpartijen
- Bepaling afwerkingen i.r.t. zorg (molestproof)
- Discussie rondom brandveiligheid (NTA 6125)

Mogelijkheden
in beperkingen

Bedankt voor de aandacht

EXPERTISECENTRUM VERDUURZAMING ZORG

KLIMAATNEUTRAAL ZORGVASTGOED IN 2050

Meer informatie en praktijkvoorbeelden over Circulair en Biobased bouwen:
Thema Circulair (ver)bouwen

EVZ CO2-routekaart Roadshow - deelsessie
3 november 2025